

งานศิลปหัตถกรรมประเภท ผ้าจากเมืองลอง

ผ้าจกเมืองลอม ผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแพร่ เป็นผ้าทอที่มีความโดดเด่นด้วยลวดลายและสีสันทึบที่ละเอียดงดงาม อีกทั้งยังมีความแข็งแรงทนทาน เพราะใช้เส้นไหมที่มีเส้นเล็ก สร้างลวดลายโดยการจกทำให้ลายที่ได้มีความสลับซับซ้อนมาก ในอดีตเป็นการทอเพื่อนำมาต่อกับผ้าถุง หรือภาษาเหนือเรียกว่า ซิ่น ซึ่งประกอบด้วย หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น โดยใช้ทำเป็นเชิงผ้าถุง หรือตีนซิ่น ผ้าซิ่นที่ต่อเชิงด้วยผ้าทอตีนจกนี้จะเรียกว่า “ซิ่นตีนจก” ลวดลาย และความละเอียดอ่อนบนผ้าทอนั้นจะเป็นสิ่งที่แสดงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้ทอที่นำไปสวมใส่ ช่างผู้ทอต้องมีใจรักและความอดทนในการทอผ้า เพื่อให้ได้ผ้าทอที่มีความประณีตสวยงาม



ผ้าซิ่นตีนจก

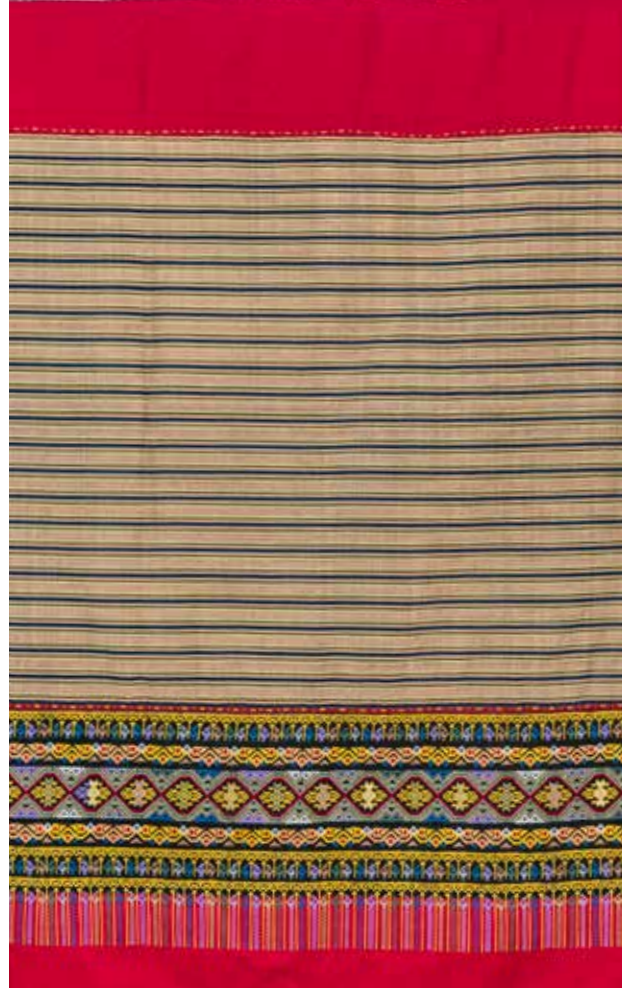
เมืองลอม เป็นชุมชนโบราณ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแพร่ เมืองลอมในอดีตเป็นเมืองของชาวไทยยวน หรือชาวไทยโยนก เนื่องจาก เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญเมืองหนึ่งทางทิศใต้ของอาณาจักรล้านนาชาวไทยยวนเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งด้านการแต่งกายเป็นแบบเดียวกับชาวไทยยวน หรือชาวโยนกเมืองอื่นในอาณาจักรล้านนาโดยทั่วไป ไทยยวนมีเทคนิคและศิลปะในการทอผ้าในรูปแบบของตนเอง ผู้หญิงไทยยวน นิยมแต่งกายด้วยผ้าซิ่นทอชนิดต่างๆ และ ผ้าซิ่นตีนจก เป็นผ้าซิ่นที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ โดยวัสดุที่ใช้ในการทอมีทั้งที่เป็นฝ้าย ไหม ดิ้นเงิน ดิ้นทอง ทอเป็นผ้าลวดลายสวยงาม จึงทำให้ผ้าทอ จังหวัดแพร่มีชื่อเสียงสืบทอดต่อกันมาจนซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย นั่นคือ ผ้าตีนจก อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นั่นเอง

เอกลักษณ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและ ทักษะเชิงช่าง

เอกลักษณ์ผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอม เป็นผ้าทอที่มี ลวดลายและสีที่งดงาม การทอผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอม มีทั้งที่ทอ เพื่อใช้เองในครอบครัว เป็นเครื่องนุ่งห่ม หรือใช้เป็นผ้าสไบ สำหรับในโอกาสพิเศษ ในเทศกาลต่าง ๆ หรือ ผู้หญิงมักทอ เมื่อใช้ในพิธีแต่งงานของตน หรือทอไว้ใช้ปิดหน้าศพ หรือคลุม ศพในงานศพของตน และการทอเพื่อใช้ในงานพิธีกรรมทาง ศาสนา และพิธีต่าง ๆ เช่น ทำบุญ พิธีกรรมทางศาสนา ผู้ทอ จะทอขึ้นด้วยความประณีต มีสีสัน ลวดลายงดงามเป็นพิเศษ

ลักษณะของผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอม มีเอกลักษณ์ และลักษณะเด่นแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- หัวขึ้น นิยมใช้ผ้าขาวและแดงต่อกัน
 - ตัวขึ้น นิยมวางลายทอให้เกิดลายทางขวางบนลำ ตัวของขึ้น ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นลายขวางบน
 - พื้นสีเหลือง
- ตีนขึ้น คือส่วนที่เป็นตีนจกที่นำมาต่อกับตัวขึ้น ทอ ด้วยเทคนิค จก บนเส้นยืนสีดำและสีแดง ส่วนลายดอกจะ



ใช้สีตัดกันในกลุ่มสีแบบโบราณเอกลักษณ์ดั้งเดิม และจะจบ ลายด้วยหางสะเปาซึ่งมีลักษณะเป็นแถบเส้นสี และจำนิย มจกลวดลายเฉพาะส่วนครึ่งบนของตีนขึ้น โดยเว้นพื้นสีแดง ส่วนล่างไว้

เป็นที่กล่าวขานกันมานานในเรื่องความยากของ การทอผ้าจกเมืองลอม เพราะต้องอาศัยความใจเย็นมีสมาธิ มีความอดทน ความละเอียดอ่อนประณีต จนกล่าวได้ว่า การแกะลายผ้าจกนั้นก็ไม่ได้ต่างไปจากการทำสมาธิ กว่า จะ ผูกลายให้สวยงามได้แต่ละผืน ผู้ทอต้องผ่านการฝึกฝน ถูกเคี่ยวกรำจากผู้สอนอย่างหนักจึงกว่าจะทอสำเร็จเป็นผ้า ขึ้นตีนจกที่งดงาม

การทอผ้าจกเป็นการทอที่ผู้ทอต้องใช้วิธีถ่วงดึง เส้นด้ายพุ่งพิเศษขึ้นลงเพื่อสร้างลวดลาย คล้ายการปักผ้า ปกติใช้ไม้แหลมหรือขนเม่นจกเส้นด้ายเส้นยืนยกขึ้น แล้ว สอดใส่ด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้า กว้างของผ้า สลับสีตามต้องการจนเกิดเป็นลวดลาย อีกทั้ง การใช้เส้นยืนทำด้วยไหมควบหก ซึ่งมีความเหนียวและแข็งแรง เส้นพุ่งใช้เส้นไหมน้อยซึ่งมีเส้นที่เล็กและละเอียด ด้วย ลักษณะไหมมีเส้นเล็กและพิมที่มีความถี่ จึงทำให้เกิดเป็น ลวดลายที่ซับซ้อน ละเอียด หลากสีสัน และประณีตงดงาม





ในขณะที่เดียวกันผู้ทอผ้าต้องเป็นคนช่างสังเกต โดยเฉพาะในส่วนลวดลายที่ละเอียด การทอผ้าจากจึงถือเป็นประกาศนียบัตรรับรองความเป็นผู้ใหญ่ของสตรีในสมัยโบราณ เพราะเมื่อเริ่มเป็นสาวก็ต้องถูกส่งไปฝึกการทอผ้ากับช่างทอประจำหมู่บ้าน เตรียมตัวไว้สำหรับการออกเรือน ซึ่งหญิงสาวทุกคนต้องทอผ้าใช้เองให้เป็นก่อนจะออกเรือน ทั้งผ้าที่ต้องใช้ในชีวิตรประจำวัน รวมทั้งชิ้นพิเศษที่จะใช้ในวันสำคัญของชีวิต

เดิมทีนั้นการทอผ้าจากนิยมทอกันเพียงไม่กี่ลาย ในผ้าจากหนึ่งผืนนั้นจะมีลายอย่างมากไม่เกิน 4 ลาย ซึ่งมองเห็นได้ชัดเจน ว่าลายไหนเป็นลายหลัก ลายไหนเป็นลายประกอบ แล้วจึงนำไปประกอบให้เข้ากับตัวชิ้นและหัวชิ้น โดยที่หัวชิ้น จะใช้ผ้าขาวผ้าแดงต่อกัน ส่วนตัวชิ้น จะเป็นการสร้างลายโดยเส้นยืน ทำให้เกิดลายทางขวาง

จนมาถึงตีนชิ้นหรือตีนจก ถึงจะเป็นการทอโดยเทคนิคจก ที่ถูกกำหนดโดยเส้นยืนดำและแดง ส่วนลายดอก ถ้าเป็นกลุ่มสีแบบโบราณ จะนิยมทอให้มีสีตัดกันตามเอกลักษณ์ดั้งเดิมผ้าตีนจกไทยวนเมืองลอง นิยมใช้เส้นใยฝ้ายและไหมสีเหลืองเป็นสีหลักในการตกแต่งลวดลาย จะต้องเว้นจังหวะลวดลายไม่ให้ถี่แน่นจนเกินไป และนิยมจกลวดลายเฉพาะส่วนครึ่งบนของตีนชิ้นโดยเว้นพื้นสีแดงส่วนล่างไว้ ที่สำคัญคือเมื่อนำผ้าตีนจกไปเย็บต่อกับส่วนหัวชิ้นและส่วนตีนชิ้น เชิงพื้นสีแดงของผ้าตีนจก จะต้องสัมพันธ์กับสีแดงของหัวชิ้น จึงจะนับได้ว่าเป็นชิ้นตีนจกที่สวยงามครบองค์ประกอบที่ถูกต้องตามแบบแผนโบราณ





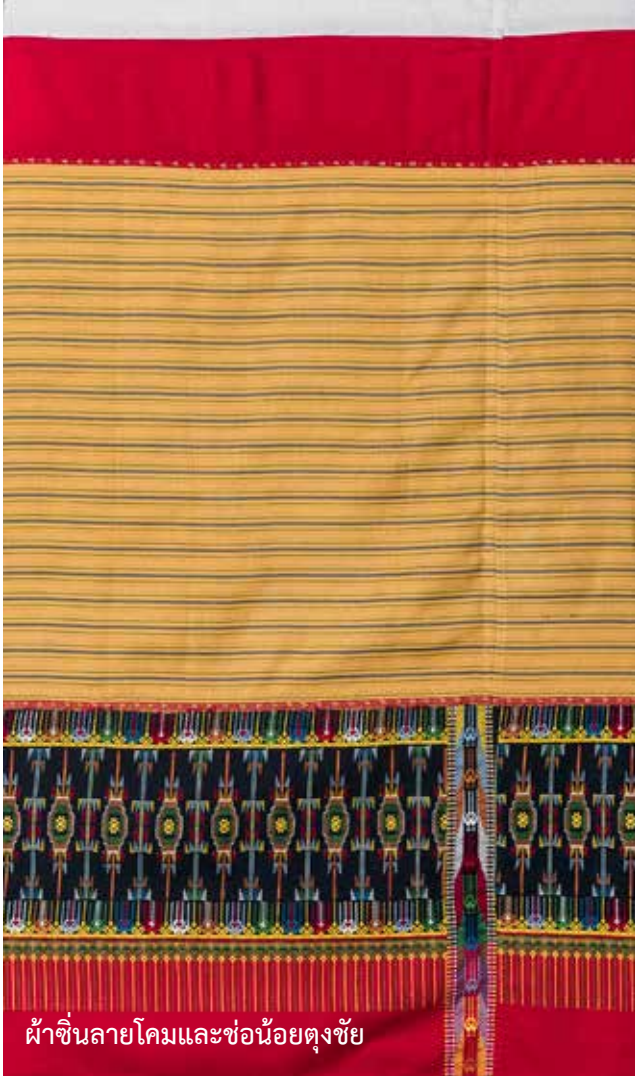
สายของผักกูด



ลายนกคู่

ความพิเศษของผ้าจากเมืองล่องอยู่ที่การออกแบบจัดวางลวดลายได้อย่างอิสระ การเรียกชื่อลาย จึงไม่ได้เรียกชื่อลายที่เป็นหลักอยู่ตรงกลางผ้าเสมอไป เพราะผู้ทออาจทอสลับกันระหว่างลายหลักลายประกอบ และเมื่อทอได้ขนาดความยาวตามที่ต้องการแล้ว ถึงจะจบลงด้วยลวดลายพิเศษ ซึ่งถือกันว่าเป็นส่วนที่ช่างทอผ้าแต่ละคน จะแอบสอดแทรกสัญลักษณ์ของตนไว้ เพื่อให้รู้ว่าผ้านี้ฝีมือใครเป็นผู้ทอ ชาวล่องจะเรียกเครื่องหมายเฉพาะของผู้ทอนี้ว่า “หมายจีน”

ส่วนของลวดลาย จะประกอบไปด้วย “ลายหลัก” และ “ลายประกอบ” ถ้าลายหลักที่เป็น “ลายดอก” จะมีลวดลายโบราณอยู่ 12 ลาย คือ 1.ลายนกคู่กินน้ำร่วมต้น 2.ลายสำเภาลอยน้ำ 3.ลายนกแยงเงา (นกสองกระจง) 4.ลายขามแดง 5.ลายซากำปู้ 6.ลายขอไล่ 7.ลายหมาขันธ์ (สับประรด) 8.ลายจันแปดกลีบ 9.ลายดอกจัน 10.ลายขอดาว 11.ลายขอผักกูด 12.ลายดอกขอ



ผ้าซิ่นลายโคมและช่อน้อยตุงชัย

หากลายหลักเป็น “ลายต่อเนื่อง” จะมีลายโบราณอยู่ 8 ลาย คือ 1. ลายใบผักแว่น 2. ลายแมงป่องเส้น 3. ลายโคมและช่อน้อยตุงชัย 4. ลายขอน้ำคู้ 5. ลายจันแปดกลีบ 6. ลายเครื่องกาบหมวก 7. ลายโค้งแก้งช่อนนง 8. ลายพุ่มดอกนกกินนาร่วมต้น และลายประกอบ ซึ่งเป็นลายขนาดเล็ก ๆ หรือลายย่อยอื่น ๆ จะแบ่งตามลักษณะของลวดลายได้ 6 ประเภท คือ ลวดลายประกอบที่ได้รับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบจากพืชรูปแบบจากสัตว์ รูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิต รูปแบบจากการประยุกต์ รูปแบบจากสัตว์ผสมรูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิต รูปแบบจากสัตว์ผสมรูปแบบจากการประยุกต์ ในปัจจุบัน มีการดัดแปลงและประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่อีกหลายลาย เช่น ลายกาบหมวก ลายหางสะเปา ต้นสน ลายสร้อยพราว ลายเม็ดแมงลัก ลายบัวคว่ำ บัวหงาย ลายดอกพิกุลจัน ลายหางสะเปานก ลายนกคุ้ม ลายขามด ลายต่อมเครือลายหางสะเปาดอกต่อม ลายพันปลา ลายขอไล่ ลายเครือขอ ลายมะลิเลื้อย ลายเถาไม้เลื้อย ลายผีเสื้อ เป็นต้น



ผ้าซิ่นลายหงษ์คู่

ลวดลายของผ้าซิ่นตีนจกเมืองลอง จังหวัดแพร่ นั้น อาจมีลวดลายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผ้าจากแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แต่จะมีลวดลายที่โดดเด่นต่างจากผ้าตีนจกแม่แจ่ม ซึ่งเป็นลายโบราณดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา เช่น ลายผักแว่น ลากนกกินนาร่วมต้น ลายขอไล่ ลายจันแปดกลีบ ลายสะเปา ลายขามดแดง ลายพุ่มดอก ลายใบผักแว่น ลายดอกมะลิ ลายหงส์ ลายขอไล่ เป็นต้น และมีการประยุกต์ลายใหม่ๆ แต่งเติมเข้าไปให้ดูร่วมสมัยและงดงามยิ่งขึ้น



การนุ่งผ้าซิ่นของคนล้านนาในอดีต

ลองทอผ้ากันมาตั้งแต่สมัยไหน จากการศึกษาผ้าทอ
ตีนจกโบราณของอำเภอลอง พบว่าผ้าจกเมืองลองบาง
ผืน มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี ส่วนหนึ่งน่าจะมาจาก
ความรุ่งเรืองของเมืองลอง เมื่อครั้งยังเป็นเมืองหน้า
ด่านของอาณาจักรล้านนา อีกทั้งเมืองลองยังเป็นเมือง
ที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายเด่นชัด เนื่องจากชาวไทย
ยวนหรือไทยโยนหรือไทยโยนกในยุคหนึ่ง มีศิลปะในการ
ทอผ้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ในอดีต ผ้าซิ่นตีนจกเป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้ใน

โอกาสพิเศษ สตรีชั้นสูง กลุ่มชนชั้นปกครองในเมืองนคร
ลำปาง เมืองลอง และเมืองต้า ผู้สวมใส่ผ้าซิ่นตีนจกนั้น จะสวม
ใส่เพื่อแสดงสถานภาพทางสังคมของตนเอง วัสดุที่ใช้ใน
การทอมีทั้งที่เป็นฝ้าย ไหม ไหมเงิน ไหมคำ ทอเป็นผ้า
ลวดลายสวยงาม สีสันทันจิตรบรรจง ตามที่ปรากฏบนผืน
ผ้า แสดงให้เห็นถึงความละเอียด ประณีต ความตั้งใจ
มุ่งมั่น มีสมาธิในการสร้างสรรค์จินตนาการลวดลายใน
ทุกส่วนของการทอ

แม้ว่าจะไม่สามารถหาหลักฐานอ้างอิงชัดเจนได้
ว่าการทอผ้าจกของเมืองลองเกิดขึ้นในยุคสมัยใด แต่
ตามตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาระบุว่า ในอดีตเคยมี
ถ้ำอยู่ใต้แม่น้ำยมที่ไหลผ่านเมืองลอง ชาวบ้านเรียกกัน
ว่า วังน้ำ (พิกัดปัจจุบันคือสะพานดำบลาปากทางไปถึง
แหลมลี) มีคนน้ำคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เงือก”
(บางตำนานเรียกว่า “ผีเงือกทอหูก” หรือ “นางเงือก
ทอผ้า”)



ผ้าซิ่นตีนจกโบราณ

วันหนึ่งเงือกตนนี้ก็ขึ้นจากน้ำ มาขอยืมฟืมทอผ้า จากชาวบ้าน เมื่อเงือกทอผ้าเสร็จก็จัดให้มีการเฉลิมฉลอง มีเสียงมหรสพบรรเลงดนตรีรื่นเริงดังกังวานไปทั่วคองน้ำ ก่อนที่เงือกตนนั้นจะถอฟืมมาคืนให้แก่ชาวบ้าน

หลังจากที่เงือกกลับไปแล้ว ชาวบ้านสังเกตเห็นว่า บนฟืมนั้น มีลวดลายที่มีสีสลักกันไปมาอย่างสวยงาม ชาวบ้าน จึงได้ลองเอาฟืมนั้น มาทอลายผ้าต่อเนื่องตามแบบบ้าง และ เกิดเป็นตีนซิ่นที่มีลักษณะพิเศษ แปรลอกจากที่เคยทอกัน จึงเป็นที่มาของผ้าซิ่นตีนจกของเมืองล่องในปัจจุบัน ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถที่วัดด้าม่อน ซึ่งสะท้อนภาพสิ่งทอ รวมถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองล่อง ที่เต็มไปด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิต ภายใต้แนวคิดทางศาสนาพุทธ อีกทั้งยังสะท้อน ภาพของความสุข สงบ ร่มเย็น ธรรมชาติแวดล้อมอุดม สมบูรณ์

ด้วยสภาพสังคมดังกล่าว ผ้าเมืองล่องจึงมักปรากฏ ลวดลายเป็นรูปสัตว์ นก หงส์ ดอกไม้ เครื่องใช้ในการสักการ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทียน พาน โคมไฟ สายน้ำ ซึ่งล้วนเป็น

ตัวแทนบ่งบอกถึงความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่ ดงามทรงคุณค่ามายาวนาน

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ การทอผ้าตีนจก จึงเป็นงาน หัตถกรรมที่ลูกหลานชาวเมืองล่องมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็น ผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากของคน รุ่นใหม่ ที่ต้องใช้เวลานานในการฝึกฝน แต่ความตื่นตัวเรื่อง การอนุรักษ์ผ้าไทยในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ เกิดการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ในวงกว้าง และ ผู้คนต่างก็หันมานิยมใช้ผ้าไทยมากขึ้น กระแส “ผ้าซิ่นตีนจก เมืองล่อง” จึงเป็นการเน้นย้ำถึงความมีรากเหง้า โดยเฉพาะ ด้านเชิงช่างการฝีมือ ตลอดจนวัฒนธรรมการแต่งกายอันสด สวยดงามของชาวบ้านชาวเมืองล่องให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่ หลาย

ในปัจจุบัน ผ้าจกเมืองล่องไม่ได้ใช้เป็นสินค้าที่ผูกติด สัญลักษณ์ของเมืองล่องเท่านั้น แต่ยังเป็นสินค้าสัญลักษณ์ ของเมืองแพร่อีกด้วย ดังมีคำประชาสัมพันธ์ให้ติดหูผู้ซื้อหา ทุกครั้งไปในขณะนี้ว่า “จกเมืองล่อง - ของดีเมืองแพร่”





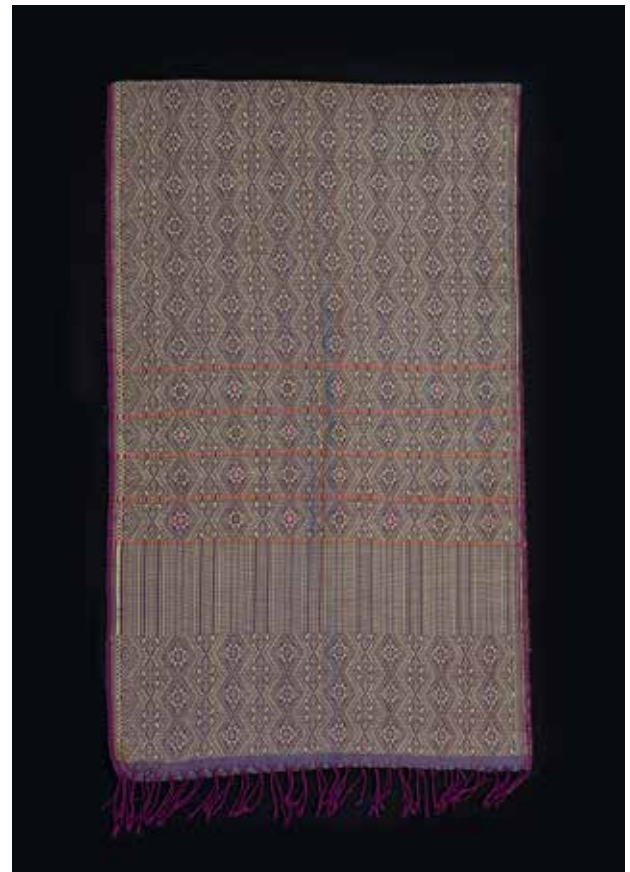
กรรมวิธีการสร้างสรรค์ผ้าจากเมืองลอง

วิธีการเดิมนั้น การทอผ้าตีนจกของอำเภอลอง เป็นการทอด้วยกี่หรือหูกแบบผ้าทอชาวบ้านทั่วไป โดยใช้ขนเม่นหรือไม้ไผ่เหลาปลายแหลม จกหรือล้วงด้ายเส้นยืนจากด้านหลังของผ้า ก่อให้เกิดเป็นลวดลายตามต้องการ แต่วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่ต้องอาศัยฝีมือ ความอดทนและความชำนาญเฉพาะตัวของช่างทอแต่ละคน สิ่งสำคัญที่ทำให้การทอผ้าจากเมืองลองมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ตรงที่การทออาศัยหลักของความจำกับความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอแต่ละคน ไม่เคยมีการบันทึกลวดลายและกระบวนการไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อน ดังจะเห็นได้จากผ้าทอแต่ละผืน มีลวดลายแตกต่างกันไป ไร้รูปแบบตายตัว ศิษย์แต่ละคนเรียนรู้จากครุคนเดียวกันก็ผ้าทอได้แตกต่างกันไป หรือแม้แต่ตัวผู้ทอเอง ยามทอผ้าลายแบบเก่าขึ้นมาครั้งใด ก็ยังได้ผ้าผืนใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมทุกครั้งไป จึงทำให้การทอผ้าจากเมืองลองหาผู้สืบทอดหรือทำได้ดีเท่าผ้าทอต้นแบบยาก จึงเกิดเป็นความกังวลว่าอาจจะทำให้ลายผ้าและกรรมวิธีแบบโบราณนั้นสูญหายไปกับกาลเวลานับเป็นภูมิปัญญาของช่างทอผ้าตีนจกแห่งเมืองลอง ที่พยายามคิดค้นหาวิธีการรักษาเอกลักษณ์ของบรรพบุรุษเอาไว้จึงได้ร่วมกันได้จัดทำเขาพิมพ์หรือตะกอกพิเศษเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยในการเก็บลายของผ้าตีนจกเมืองลองตามต้องการได้ง่ายและช่วยลดขั้นตอนการทอผ้าตีนจกลงได้มากกว่าเดิมมาก โดยพิมพ์จะมีการกำหนดลวดลายสำเร็จไว้แล้ว จัดให้พร้อมใช้เป็นชุด เรียกว่า “เครือ” เครือหนึ่งจะทอขึ้นได้ประมาณสิบกว่าผืน โดยมีเส้นด้ายยืนชุดเดียวกันแล้วเปลี่ยนสีแต่ละผืนด้วยเส้นด้ายประดิษฐ์ ผู้ทอรุ่นหลังเพียงแค่นำไปประกอบบนกี่ทอผ้า เมื่อทอก็ยกเขาหรือตะกอกตามที่กำหนดไว้ เหลือการ

จกด้ายยืนด้วยขนเม่นหรือไม้แหลมเพียงบางส่วนเท่านั้นก็จะได้ลวดลายบนผืนผ้าตามต้องการ

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันอีกประการหนึ่ง คือการประยุกต์สีเส้นและลวดลาย จากเดิมที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำการย้อมฝ้าย เช่น สีแดงได้จากครั่ง สีเหลืองได้จากแก่นเข มะพุด หรือประโหด ฯลฯ ทำให้ได้สีฝ้ายออกมาทำชิ้นงานเพียงไม่กี่สี ในปัจจุบันนิยมสั่งด้ายสำเร็จรูปมาทอผ้าเป็นส่วนใหญ่ แม้จะยังคงมีการทอผ้าตีนจกด้วยเส้นใยธรรมชาติจากฝ้ายและไหม แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่ามีผู้ทอผ้าจำนวนมาก ที่หันมาใช้สีเคมีในการย้อม เพราะนอกจากจะลดขั้นตอนการผลิตลงไปกว่าครึ่งแล้ว ยังหาซื้อได้ง่ายมีสีให้เลือกมากตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่มาซื้อหาหรือสั่งทอ

ผู้ทอผ้าตีนจกในปัจจุบัน นิยมเลือกสีเส้นให้ได้สีที่นุ่มนวล เลือกใช้โทนสีเดียวกันเป็นหลัก โดยให้ค่าระดับสีอ่อนแก่เป็นหลายระดับ หรือถ้าต้องการเน้นพิเศษก็เพียงแต่เพิ่มสีอื่นไม่เกิน 1 – 2 สี เท่านั้น ผ้าตีนจกยุคใหม่นี้จึงมีข้อดี ตรงที่สามารถนำไปดัดแปลงเพื่อใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้ง่ายขึ้นไม่จำเป็นต้องนำไปต่อเป็นเชิงผ้าถุงอย่างเดียวแบบสมัยโบราณ เป็นมูลเหตุทำให้ปัจจุบัน กลุ่มผู้ทอผ้าจากเมืองลอง สามารถขยายตลาดผ้าจากได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ตามความนิยมของผู้บริโภคเพิ่มขึ้นได้หลากหลาย





การกรอฝ้าย

การทอ

การกรอฝ้าย เพื่อจะนำไปตั้งหลอดสำหรับทำเป็นด้ายยืนหรือด้ายพุ่ง

การตั้งหลอด ออกแบบลายเส้นยืน คำนวณเส้นด้ายยืนให้ได้จำนวนตามที่ต้องการแล้วนำมาเรียงเส้นด้วยหลักเดินด้าย

ดินฝ้าย เพื่อให้ได้ความยาวและความกว้างที่ต้องการ

การเก็บเข้าฟืม นำเส้นด้ายยืนที่เรียงเส้นไว้แล้วในข้างต้น ขึ้นหูกสืบต่อจากเส้นยืน ในตะกอนในกรณีขึ้นหูกเก็บตะกอนเป็นครั้งแรกจะสอดเส้นยืนใส่ในช่องฟันหวี

ป้อนฟืม เพื่อให้เส้นฝ้ายกับฟืมสอดเข้าด้วยกันเมื่อสอดเส้นยืนแล้วจึงเก็บตะกอน (ชนิดลายขัด) สำหรับทอเนื้อผ้าลายขัด

การสืบหูกเพื่อจะนำไปทอ เมื่อเก็บตะกอนเตรียมเส้นด้ายพุ่งเส้นด้ายเสริมสำหรับจกแล้ว ก็ลงมือทอจกตามแบบที่ได้รับ



การสืบหูก



การเก็บลายจก



การทอ

การเก็บลายจก เป็นการนำลายที่ออกแบบไว้ หรือแม่ลายเดิม มาจกล้างเส้นยืน โดยใช้ขนเม่นหรือไม้ ปลายแหลม จกเส้นด้ายให้พร้อมที่จะสอด

การเก็บเขาลาย การยกเขาคั้งเดียว สามารถ สอดด้ายทั้งแนว ต้องยกเขาเที่ยวไป เที้ยวกลับ 2 เที้ยว เกิดลวดลาย 1 ดอก

การทอเป็นผืนผ้า เมื่อเตรียมด้ายพุ่งด้ายยืน เรียบร้อยแล้ว นำเอาด้ายยืนสับต่อในเขาและพันหวีและ กางก็หรือหูกเสร็จแล้วทำการพุ่ง โดยเอาหลอดด้ายเข้า กระจสวย ใช้เท้าเหยียบไม้ โดยใช้มืออีกข้างจับพันหวีแล้ว สอดกระจสวยเข้าไปในช่องว่าง ก่อนจะนำฟืมอัดกระจสวทก เข้ามาจนได้เนื้อผ้าแน่นตามต้องการ



การเก็บเขาลาย



การสร้างสรรค์ผ้าจากเมืองล่งผู้ทอนั้นจะต้องใช้ทักษะ ความรู้ รวมถึงความอดทนอย่างมากเพราะผ้าทอ 1 ผืน จะต้องผ่านกรรมวิธีตั้งแต่การปลูกฝ้าย การเก็บฝ้าย การปั่นฝ้ายเพื่อเอาเมล็ดออก การย้อมสี จนกระทั่งนำมาทอที่ต้องใช้ทั้งฝีมือ และความประณีตสร้างคุณค่าให้แก่ผืนผ้าผ้าจากเมืองล่งจึงเป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าอย่างหนึ่งของจังหวัดแพร่ ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ผ้าจะเมืองล่งเป็นที่รู้จักมากขึ้น และเพื่อเป็นการรักษาสम्บัติอันล้ำค่าของจังหวัดแพร่มิให้เลือนหาย คงอยู่คู่กับประเทศไทยสืบต่อไป

อำเภอเมือง ยังคงเป็นแหล่งผลิตผ้าขึ้นต้นจกที่สำคัญของจังหวัดแพร่ ถือเป็นงานหัตถกรรมที่ลูกหลานเมืองล่งมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นผู้สืบทอดรูปแบบลวดลาย สีสันที่วิจิตรสวยงามที่ปรากฏบนผืนผ้า และยังได้มีการพัฒนาผืนผ้าให้มีความหลากหลาย สวยงาม มีประโยชน์การใช้สอยสูง ทำให้ผ้าทอต้นจกของเมืองล่งในปัจจุบันมีความสวยงามแปลกตา และยังเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ใช้ผ้าไทยในปัจจุบัน





แหล่งที่มาข้อมูล และเอกสารที่ใช้ในการอ้างอิงการจัดทำข้อมูล

ลัทธิภาษณ์ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ จ.แพร่ นางประนอม ทาแปง

ข้อมูล อาจารย์ธีรพันธ์ จันทรเจริญ

http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_11.php

http://www.qsds.go.th/monmai/cloth_history.php?cloth_id=1

<http://www.watkadarin.com/index.php/>

<http://pajogmueanglong.blogspot.com/>